

Boštjan Narat

BRANJE MED DELOM IN PROSTIM ČASOM: O MEDVEDKU PUJU IN DRUGIH POMEMBNIH REČEH*

Branje je neverjetno kompleksen fenomen, ki ga težko stlačimo v enotno ter za vse situacije veljavno definicijo. Dogaja se na mnogo načinov in različne knjige – zahtevne ali manj zahtevne – v različnih življenjskih obdobjih odigrajo različne vloge. Ne glede na to, ali se branje dogaja v okviru šolskih obveznosti ali v prostem času, zmeraj zahteva od bralca miselni napor, osredotočenost ter refleksijo. Za branje je značilen celo poseben paradoks: ko je najbolj naporno, je lahko hkrati tudi najbolj sproščujoče.

Reading is an incredibly complex phenomenon, hard to squeeze into a uniform and universal definition. It takes place in many ways, and different books – be they demanding or less demanding – play different roles in different periods of life. Regardless of the fact whether reading is performed within school obligations or in leisure time, it always claims mental effort, concentration and reflection on the part of the reader. There is even a special paradox, characteristic of reading: the harder the more relaxing.

Začel bi z zgodbo, bolje rečeno s spominom. V otroških letih sem bil – tako kot še marsikdo – reden obiskovalec Pionirske knjižnice. V njej mi je bilo vseč praktično vse, od navidez neskončne zaloge neizmerno zanimiv knjig do bralnih dogodkov in ljudi, ki so jih organizirali in vodili. Ena stvar pa je imela v knjižnici še prav posebno draž: to je bila polica, na kateri si imel lahko razstavo svojih najljubših knjig, kar sem sam doživljal kot neverjetno čast.

V vseh letih obiskovanja Pionirske knjižnice sem takšno razstavo organiziral trikrat, vselej z občutkom, da gre za nekaj pomembnega. Vsi trije sezname so se kasneje sicer izgubili, zapomnil pa sem si, katere knjige so bile prve in katera druga. Tale »katera« se verjetno bere kot lapsus, ampak to ni: medtem ko so se na prvem mestu skozi leta izmenjale *Emil in detektivi* Ericha Kästnerja, *Petnajstletni*

---

* Na simpozij Od Pise do Nase, ki ga je 22. 3. 2017, organizirala Mestna knjižnica Ljubljana (Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo), sem bil povabljen kot uvodničar. Na to besedo naletimo precej redko, kar je škoda, je namreč lepa. Je pa hkrati tudi težka, saj prinaša s sabo precejšnjo odgovornost. Vsak začetek je pač težak, zato ima vsak uvodničar težko nalogo. Upam, da sem jo zadovoljivo izpolnil.

kapitan Julesa Verna in Endejeva Neskončna zgodba, je bil na drugem mestu vseh treh izborov vselej *Medvedek Pu*.

K temu seznamu, ki tu ni zgolj v funkciji anekdote, se kasneje še vrnem, najprej pa moram natančneje razložiti, kako si predstavljam svojo vlogo uvodničarja na simpoziju. Temeljni cilj mojega prispevka je bil – preprosto rečeno – premisliti pojmovno zvezo, s katero smo se soočali. Ko sem izvedel za osrednjo temo letošnjega simpozija (zahtevnejše prostočasno branje), sem namreč takoj zastrigel z ušesi. Prepričan sem, da je ena temeljnih nalog filozofije analiza govornice in natančen premislek pojmov, ki jih uporabljamo. Še posebej v svetu, v katerem jezik mnogokrat uporabljamo vse preveč pavšalno in nenatančno, včasih celo tendenciozno in zlonamerno. Pa da ne bo pomote: ničesar podobnega ne očitam našemu simpoziju. Zdi se mi zgolj smiselno, da se za uvod soočimo s pojmi.

Besedna zveza zahtevnejše prostočasno branje je sama po sebi dovolj jasna. A kam nas lahko odpelje njen natančnejši premislek? Sama oznaka implicira dvoje: da obstajata bolj in manj zahtevno branje in da obstaja branje, ki ni prostočasno ter je potemtakem obvezno; branje, ki je bralcu oziroma bralki vsiljeno in ki se ne dogaja v njegovem ali njenem prostem času ter zato spada v kontekst tistega, kar imenujemo delo. In tu, pri vprašanih dela in prostega časa ter zahtevnosti ali nezahtevnosti branja, postane stvar zabavna, zanimiva in predvsem vredna natančnejše refleksije.

Če se najprej osredotočim na pojem prostočasnega. Že sama delitev življenja na delo in prosti čas je po svoje problematična – ta opazka seveda ni pretirano izvirna. Po eni strani ta dva izraza dovolj lepo in natančno opisujeta način, na katerega preživljamo svoje dni. Če pa stvar v duhu delovne hipoteze oziroma filozofske igre radikaliziramo, nas bo tak način razmišljanja na dolgi rok nujno pripeljal do razumevanja dela kot prisile, nesvobode in trpljenja, prosti čas pa bomo začeli doživljati kot prostor svobode in ugodja. Delo v tem kontekstu postane nekaj, kar pač moramo opraviti, da lahko v času, ki nam ostane in v katerem smo prosti – beri: svobodni – počnemo vse tisto, kar si v resnici želimo početi. Kot da bi šele takrat in samo takrat, ko se osvobodimo spon prisilnega dela, zares živeli.

In ko se meja med prostim časom in delom uskladi s tisto, ki razmejuje ideji svobode in nesvobode, se pojavi problem. S tem, ko pridobi pojem dela izrazito negativno konotacijo prisile in trpljenja, postane problematičen tudi termin *prostočasno*, sploh ko ga uporabljamo v odnosu do branja. Branje namreč *je* delo, vedno in vselej. Ne glede na to, ali se dogaja v okviru šolskih obveznosti ali pa na plaži v času poletnih počitnic, od bralca in bralke zahteva miselni napor, osredotočenost ter refleksijo. In to ni malo. Tudi ko je »v službi sprostitve«. Če si lahko privoščim manjši paradoks: ko je najbolj naporno, je hkrati najbolj sproščujoče. Ker sprošča človekov miselni potencial in mu s tem nudi občutek ugodja in prijetnosti.

In tu se že dotikam drugega pojma, pojma zahtevnosti. Premislek golega pojma nas spet pripelje do miselne zagate: če obstaja zahtevno, mora obstajati tudi manj zahtevno in nezahtevno branje. In če prvega po neki samoumevni logiki razumemo kot koristnega, padeta drugi in tretji način nujno v sfero manj koristnega ali celo škodljivega.

Naj si na tej točki vrnem k svoji uvodni zgodbi in si hkrati privoščim izlet v literarno analizo, ki se je seveda lotevam kot laik.

Večno drugi Medved Pu je od teh štirih literarnih primerov gotovo najbolj večplasten, zato ga lahko v roke vzamem tudi danes. In še zmeraj je zame eden najlepših primerov literature, ki ustvarja zgodbe iz nič; ki najde zgodbo tudi tam,

kjer je ni. Preostali trije primeri so precej bolj vezani na zgodbo, na pustolovščino, pri čemer jih lahko beremo kot progresijo: od zgodbe mestnega mulca prek pustolovščine iz nekih drugih krajev in časov do povsem fantazijske (dobesedno) avanture, kjer grožnja domišljiji predstavlja nekaj tako neotipljivega, kot je *nič*: od konkretnega k vse bolj abstraktnemu. In ker gre za razvoj, je logično, da gre tudi za razvoj od manj zahtevnega k bolj zahtevnemu.

V tem »rangiranju« bolj in manj zahtevne literature na primeru treh konkretnih besedil pa »potegne najkrajšo« Emil s svojimi detektivi, zato je zame v tem trenutku tudi najbolj zanimiv. V primerjavi s preostalima dvema knjigama od bralca ali bralke pač zahteva najmanj tistega, kar teorija imenuje imaginativna percepcija. Pa pustimo ob strani dejstvo, da je namenjen najmlajši publiki. V resnici ne gre za to. Določene knjige preprosto segajo onkraj osnovnega ciljnega občinstva in jih zato lahko v roke vzamemo kadarkoli; večno drugi medved po imenu Pu je zame – kot že rečeno – čudovit primer takšne literature. Ko pa sem se kot odrasel bralec lotil Ericha Kästnerja, sem bil razočaran, skorajda zgrožen. Ne samo da bi ga označil za manj zahtevno branje, zdel se mi je na meji šunda. In ob tej morda prestrogi sodbi se zastavlja logično vprašanje: Kaj, če sploh kaj, mi je Eric Kästner dal? Je bilo branje njegovih knjig morda zgolj nekoristno zapravljanje časa?

Odgovora na zadnje vprašanje sta dva in oba sta nikalna, pri čemer je prvi precej nepomemben, drugi pa bistven. Po eni strani so bili romani Ericha Kästnerja stopnica na poti mojega bralnega in intelektualnega razvoja, korak v progresiji od konkretnega k abstraktnemu. Ampak ta odgovor je kot rečeno nepomemben, to vlogo bi lahko odigralo tudi katero drugo besedilo in v tem kontekstu je Kästner absolutno pogrešljiv. Drugo, precej bolj bistveno dejstvo pa je, da me je skupaj s svojimi detektivi, tremi dvojčki ter letečimi učilnicami naučil obsesivnega branja. Ker tiste oranžne knjige sem požiral kot obseden, eno za drugo, tudi po dve hkrati. Tu pa si v svoji osebni zgodovini težko predstavljam koga drugega. In zakaj je to bistveno? Preprosto zato, ker sem na podoben način kot pri osmih letih Kästnerja, pri osemnajstih obsedeno požiral Dostojevskega. In nekaj let kasneje Güntherja Grassa, malo kasneje Heinricha Bölla, nato Thomasa Bernharda ... Ampak začelo se je s Kästnerjem. In avtor, ki ti privzgoji ta fokus, to bralno obsedenost in nezadržno željo po tem, da pogoltneš vse, kar je zapisala njegova ali njena roka, je neizmerno dragocen.

Za konec: Branje je neverjetno kompleksen fenomen, ki ga težko stlačimo v enotno ter za vse situacije veljavno definicijo. Dogaja se na mnogo načinov in različne knjige – zahtevne ali manj zahtevne – v različnih življenjskih obdobjih odigrajo različne vloge. Kar pa se tiče ideje pristočnosti, bi si za zaključek težko izmislil lepšo misel kot tisto, ki jo je v pogovoru po mojem predavanju izrekla gospa Tilka Jamnik: »Ni prostega časa. Je samo čas.«